

เจ้าพ่อศรีนครเตา: การกลายเป็นผีใหญ่ภายใต้
ความหลากหลายทางความเชื่อ กรณีบ้านเมืองเตา
อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
ช่วงหลังปี 2540-ปัจจุบัน

God Srinakhontao: The Becoming of the Significant
Spiritual God in Diverse Beliefs
A Case Study of Baan Muang Tao,
Payakkhaphoompisai District,
Mahasarakham Province after 1997-present

นราวิทย์ ดาวเรือง (Narawit Daorueang)¹
ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ (Thaveesilp Subwattana)²

Received: August 4, 2019

Revised: October 2, 2019

Accepted: December 27, 2019

บทคัดย่อ

บทความนี้มีความมุ่งหมายเพื่ออธิบายให้เห็นความซับซ้อนของความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตาที่กลายเป็นผีคุ้มครองและมีอำนาจสูงสุดในอาณาบริเวณพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ท่ามกลางความหลากหลายของความเชื่อของผีคุ้มครองอื่น ๆ ที่ผ่านมามีงานศึกษาความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตาด้านมานุษยวิทยา คติชนวิทยา และด้านการท่องเที่ยว

¹ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Doctor of Philosophy Program in History, Faculty of Humanities, Chiangmai University

² พิพิธภัณฑสถานมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
Mahasarakham University Museum

ทว่ายังขาดการอธิบายพัฒนาการของความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตาที่มีพลวัต นอกจากการอธิบายพัฒนาการของความเชื่อดังกล่าวแล้ว ยังอธิบายผ่านปฏิบัติการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงปี 2540-ปัจจุบัน ยกตัวอย่างเช่น การสร้างรูปเคารพ การประดิษฐ์ประเพณีการสร้างความทรงจำร่วม เป็นต้น ปฏิบัติการดังกล่าวทำให้ความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตากลายเป็นความเชื่อสูงสุดในอาณาบริเวณพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้มาจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: เจ้าพ่อศรีนครเตา, ประดิษฐ์ประเพณี, ความทรงจำร่วม

Abstract

The article is aiming at explaining the complexity in the belief of the Spiritual God Srinakhontao, which has become the most significant spiritual God in the area of Thong Kula Ronghai. Although there are previous studies on the Spiritual God Srinakhontao in different areas, such as anthropology, folklore studies, and tourism, there is still a knowledge gap in portraying the dynamic of the development of this belief. Additionally, the social practices occurred 1997-present, such as the creation of sculptures, invented traditions, and collective memories are the main factors enhancing the belief of the Spiritual God Srinakhontaoas, the most sacred god in Thong Kula Ronghai.

Keywords: Spiritual God Srinakhontao, Invented Tradition, Collective Memory

บทนำ

ความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตาปรากฏชัดเจนในอาณาบริเวณที่เรียกว่าทุ่งกุลาร้องไห้ โดยเฉพาะชุมชนที่ตั้งอยู่ตอนกลางของทุ่งกุลาร้องไห้ ได้แก่ บ้านเมืองบัว บ้านกู่กาสิงห์ อำเภอกะเทวีวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด และชุมชนที่อยู่ชายขอบทุ่งกุลาร้องไห้ทางด้านทิศใต้ คือ ชุมชนบ้านไพรขลา อำเภอลือเมรุ จังหวัดสุรินทร์ นอกจากนี้ยังพบว่า มีการนับถือเจ้าพ่อศรีนครเตาอย่างเข้มข้นในพื้นที่บ้านเมืองเตา บ้านเมืองเสือ อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ชายขอบทุ่งกุลาร้องไห้ด้านทิศตะวันตก ทั้งนี้

การแพร่กระจายความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตาในแต่ละชุมชนท้องถิ่นมีความแตกต่างกันหลากหลาย ขึ้นอยู่กับบริบทแวดล้อมและภูมินิเวศของแต่ละพื้นที่ ที่ต้องการให้ความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตาช่วยกำกับดูแลและรักษาโครงสร้างทางสังคมของแต่ละชุมชน ชุมชนบ้านเมืองเตา ตำบลเมืองเตา อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ที่เป็นพื้นที่กรณีศึกษาในบทความนี้มีความสำคัญ คือ การเป็นชุมชนที่มีความเชื่อความศรัทธาต่อเจ้าพ่อศรีนครเตาอย่างเข้มข้น ด้วยเชื่อว่าเจ้าพ่อศรีนครเตา คือ บรรพบุรุษผู้สร้างบ้านแปลงเมืองขึ้นมา และตั้งชื่อชุมชนให้สอดคล้องกับชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตามาจนถึงปัจจุบัน ชุมชนจึงเกิดความทรงจำร่วม (Collective memory) ด้านประวัติศาสตร์ของตน และแสดงความเคารพทั้งในระดับปัจเจกและในระดับชุมชนผ่านปฏิบัติการต่าง ๆ โดยเฉพาะงานเฉลิมฉลองในเดือน 4 ของทุกปี (ตามจันทรคติ)

ที่ผ่านมามีงานศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตาของ อมาวสี เกียรธาวร (2532) ที่ศึกษาบทบาทและความสำคัญของเจ้าพ่อศรีนครเตาในพื้นที่บ้านเมืองเตา อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เพื่อแสดงให้เห็นภาพแทนของการนับถือผีในพื้นที่ภาคอีสาน โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาทางชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic) และการทำความเข้าใจเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดย มองผ่านปฏิบัติการของชุมชนที่มีต่อเจ้าพ่อศรีนครเตา จึงพบว่าปฏิบัติการในระดับปัจเจกบุคคลนั้นเจ้าพ่อศรีนครเตาเสริมพลังใจในการดำเนินชีวิตประจำวัน ตัวอย่างเช่น เกิดความไม่สบายใจ เจ็บป่วย การเดินทางไกล การสอบแข่งขัน เป็นต้น ในระดับชุมชนบทบาทและหน้าที่โดยตรงคือ รับรองความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมชุมชน สนับสนุนวงจรการเกษตร นอกจากนี้ยังมีบทบาทในหน้าที่แฝงการเป็นผู้ควบคุมสังคมและสร้างความสามัคคีของผู้นับถือจากนั้งานของ อมาวสี เกียรธาวร เชื่อมโยงให้เห็นโลกทัศน์ของผู้นับถือในภาคอีสานที่โดดเด่น โดยเฉพาะความเชื่อทางศาสนากับความเชื่อเหนือธรรมชาติ ที่มีการนับถือและส่งผ่านความทรงจำร่วมให้กับสมาชิกในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น

โครงการวิจัยศึกษาด้านานเจ้าพ่อศรีนครเตาและพลังความเชื่อที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาชุมชนหัวเมืองเตาที่ยั่งยืนของ บุญทัน กมล (2552) เป็นการศึกษาด้านานเจ้าพ่อศรีนครเตาโดยเน้นภาคปฏิบัติการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อสร้างชุดความรู้เกี่ยวกับด้านานเจ้าพ่อศรีนครเตาและนำไปประยุกต์ใช้ร่วมกับการพัฒนาชุมชน ตัวอย่างเช่น การสร้างอุโบสถด้วยความร่วมมือ

ของคนในชุมชนโดยการบริจาคทุนทรัพย์และแรงงาน การพัฒนาพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ให้เป็นเขตภัยทานและเป็นสถานที่ท่องเที่ยว การจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภายในชุมชน เป็นต้น

ทั้งนี้งานศึกษาที่ผ่านมาแม้มีการศึกษาความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตาที่เป็นตัวบท (Text) ว่าความแตกต่างของการนำเสนอในบทความนี้อยู่ที่ 1) การอธิบายพัฒนาการของความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตาและการรับรู้ของผู้คนในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ในแต่ละช่วงเวลาที่มีพลวัต 2) การกลายเป็นผีใหญ่หรือความเชื่อสูงสุดของเจ้าพ่อศรีนครเตามีสาเหตุและปัจจัยเกื้อหนุนที่หลากหลายผ่านปฏิบัติการต่าง ๆ ที่ชุมชนนักวิชาการองค์การพัฒนาเอกชน องค์กรปกครองท้องถิ่น ร่วมกันปฏิบัติ 3) ตำนาน/เรื่องเล่าอันศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมเดิมที่มี “คุณค่า” ที่นำมาสร้าง “มูลค่า” ผ่านการประดิษฐ์ประเพณี (Invention tradition) ที่มีความซับซ้อนจากมายาคติการท่องเที่ยวเพื่อชุมชน จนเกิดเป็นอัตลักษณ์ใหม่ของชุมชนและกลายเป็นพื้นที่ช่วงชิงผลประโยชน์เพื่อการเข้าถึงอำนาจในการต่อรองของกลุ่มคนแต่ละกลุ่ม

ลักษณะสำคัญของพื้นที่ศึกษา

ชุมชนบ้านเมืองเตา ตำบลเมืองเตา อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นชุมชนอยู่ด้านทิศตะวันตกของอาณาบริเวณที่เรียกว่าทุ่งกุลาร้องไห้ ห่างจากตัวอำเภอยักษ์ภูมิพิสัย 20 กิโลเมตร ชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนโบราณที่ปรากฏหลักฐานทางโบราณคดี เช่น หนองเตาเหล็กที่ปรากฏเศษเหล็กกระจัดกระจาย และการพบซากปรักหักพังของโบสถ์ภายในวัดศรีนครเตา ชุมชนแห่งนี้จะมีการร้างผู้คนในช่วงระยะเวลานาน จนกระทั่งหลังพุทธศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมาที่เกิดการอพยพกลุ่มคนเชื้อสายวัฒนธรรมไทย-ลาวเข้าสู่ภาคอีสาน และมีการตั้งถิ่นฐานระดับเมืองมาภายใต้การอพยพที่สำคัญ ๆ ได้แก่ กลุ่มจารย์แก้ว กลุ่มพระวอพระตา กลุ่มเจ้าผ้าขาว เจ้าโสมพะมิตร กลุ่มกวย (ส่วย) เป็นต้น กลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการเกิดขึ้นของเมืองในเขตพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ คือ กลุ่มของจารย์แก้วหรือเจ้าแก้วมงคลมีบทบาทในการตั้งเมืองและปกครองรักษาเมืองทุ่ง (อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดในปัจจุบัน) หลังจากตั้งเมืองทุ่งที่ต่อมาคือเมืองสุวรรณภูมิในปี 2256 แล้วจึงกระจายไปตั้งบ้านเรือนบริเวณชายขอบของทุ่งกุลาร้องไห้ เช่น เมืองเกษตรวิสัยตั้งขึ้นเมื่อปี 2416 เมืองท่าตูม

ปี 2256 เมืองพยัคฆภูมิพิสัย ปี 2422 เมืองราศีไศล ปี 2424 และเมืองชุมพลบุรี ปี 2425 เป็นต้น (สุริย ธีรศาสตร์, 2557, หน้า 33-34) ในขณะที่ตั้งเมืองมีกลุ่มคนบางส่วนอพยพเคลื่อนย้ายไปตั้งชุมชนในระดับหมู่บ้าน ตัวอย่างเช่น บ้านเมืองบัว พ.ศ. 2322 บ้านกู่กาสิงห์ พ.ศ. 2446 ชุมชนบ่อพันขัน บ้านเมืองเตา พ.ศ. 2449 ตามลำดับ (อำคา แสงงาม, 2552, หน้า 794) ทั้งนี้ประวัติศาสตร์การก่อตั้งชุมชนบ้านเมืองเตาในช่วงเวลาดังกล่าว เชื่อมโยงกับตำนานความเชื่อท้องถิ่นที่ชื่อ “เจ้าพ่อศรีนครเตา” ชุมชนบ้านเมืองเตามีความศรัทธาและเชื่ออย่างสนิทใจว่า เจ้าพ่อศรีนครเตาคือ บรรพบุรุษที่เป็นผู้นำในการก่อตั้งชุมชนขึ้นมา

การปฏิรูปการเมืองการปกครองแผ่นดินในรัชกาลของสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางครั้งแรก (2411-2442) ส่งผลกระทบต่อหัวเมืองในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ โดยลดบทบาทของเจ้าเมืองและยุบเมืองลงเป็นอำเภอได้แก่ เมืองสุวรรณภูมิ เกษตรวิสัย ชุมพลบุรี พยัคฆภูมิพิสัย เมื่อมีการยุบเมืองและลดบทบาทความสำคัญของหัวเมืองดังกล่าวลง ประชาชนบางส่วนที่อยู่ภายใต้การปกครองต่างอพยพย้ายถิ่นเพื่อหาทำเลที่ตั้งชุมชนขึ้นใหม่ในอาณาบริเวณพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ทำให้เกิดการก่อตั้งชุมชนขึ้นใหม่หลายชุมชน เช่นเดียวกับชุมชนบ้านเมืองเตาที่มีประชากรส่วนใหญ่อพยพมาจากเขตการปกครองเมืองมหาสารคาม ร้อยเอ็ด และยโสธร ผู้นำในการอพยพและก่อตั้งชุมชนที่สำคัญ ๆ มีทั้งหมด 4 ตระกูล ได้แก่ ตระกูลไชยสงคราม ประทุมทอง พงษ์หนองพอก และภาโสกะ (ประสพสุข ฤทธิเดช, 2550, หน้า 153) ทั้งนี้ยกฐานะเป็นหมู่บ้านเมื่อปี 2449 มีการแบ่งเขตการปกครองเป็นบ้านเมืองเตาหมู่ที่ 1 ขึ้นกับตำบลปะหลาน อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม พื้นที่ทั้งหมด 15,940 ไร่ ทว่าในปี พ.ศ. 2480 ได้รับการยกฐานะเป็นตำบลเมืองเตา และแบ่งเขตการปกครองเพิ่มเป็นบ้านเมืองเตาหมู่ที่ 11 ในปี 2518 และหมู่ 12 ในปี 2525 ตามลำดับ เพื่อให้เกิดการดูแลประชาชนอย่างทั่วถึง ตลอดจนการควบคุมพฤติกรรมให้อยู่ภายในกฎระเบียบของชุมชนอย่างเคร่งครัด

ตั้งแต่หลังปี 2500 เป็นต้นมา ชุมชนบ้านเมืองเตาเกิดความเปลี่ยนแปลงหลายประการ โดยเฉพาะการบุกเบิกที่รกร้างให้กลายเป็นที่นา เกิดการพัฒนาเส้นทางคมนาคมที่สะดวกขึ้น โดยเฉพาะการสร้างเส้นทางเชื่อมต่อกับตัวอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย ในปี 2515 ทำให้เกิดการเดินทางข้ามชุมชนข้ามพื้นที่ที่สะดวกขึ้นเพราะมีรถโดยสาร

วังผ่าน ขณะเดียวกันได้เกิดสถานที่ราชการและสาธารณูปโภคพื้นฐานภายในชุมชนขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่น สถานีอนามัย (2520); ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (2521); ไฟฟ้า (2525); น้ำประปา (2526) การเข้ามาให้ความรู้สมัยใหม่เกี่ยวกับการทำนาของเกษตรอำเภอ พร้อมกับการส่งเสริมให้ปลูกข้าวมะลิพันธุ์ ก.ข. 105 ที่มาพร้อมกับสารเคมีจำพวกปุ๋ย ยาฆ่าแมลง เทคโนโลยีที่ส่งเสริมด้านการผลิตขณะนั้น ได้แก่ เครื่องสูบน้ำ และรถไถนาขนาดเล็ก (บุญทัน กมล, 2552, หน้า 47-48)

การปฏิรูปที่ดินของรัฐบาลตั้งแต่หลังปี 2525 ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงและความวุ่นวายภายในชุมชนบ้านเมืองเตาเป็นยิ่งนัก เนื่องจากแต่ละครอบครัวเคยมีที่ดินมากกว่า 50 ไร่ ได้รับการจัดสรรที่ดินจากรัฐในรูปแบบใหม่ให้เหลือเพียง 25-30 ไร่ ต่อครอบครัว การจัดสรรที่ดินทำกินในรูปแบบใหม่นี้ทำให้ผู้คนอพยพเข้าสู่ทุ่งกุลาร้องไห้ และเกิดชุมชนขึ้นใหม่หลายชุมชน กิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจในชุมชนเกิดความเข้มข้นขึ้น ในปี 2541 อันเนื่องมาจากการเกิดขึ้นของ “ตลาดนัด” ที่ทำให้มีผู้ประกอบการจากภายนอกเดินทางเข้ามาค้าขายอย่างจริงจัง การเกิดขึ้นของตลาดนัดนารายได้มาสู่ชุมชนบ้านเมืองเตาปีละ 70,000-100,000 บาท ทั้งนี้เงินที่ได้รับดังกล่าวถูกนำไปบริหารจัดการด้านการพัฒนาชุมชน เช่น เลี้ยงปลาเพื่อให้เกิดรายได้ ปรับปรุงพื้นที่สาธารณะ จัดงานบุญประเพณีที่สำคัญของชุมชน (พรมมา จำปาทอง, สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2560)

ความสำคัญของชุมชนแห่งนี้คือ ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนที่มีการยึดโยงกับรัฐส่วนกลางมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ความหลากหลายทางด้านความเชื่อที่ชุมชนมีการจัดลำดับชั้น และที่มาของความเชื่อไว้อย่างน่าสนใจ ความเชื่อที่มีอำนาจสูงสุดในชุมชนบ้านเมืองเตา คือ ความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตาที่ชุมชนให้ความสำคัญผ่านการจัดงานเฉลิมฉลองอย่างยิ่งใหญ่ทุกปี โดยมีการจัดงานตั้งแต่ปี 2512 มาจนถึงปัจจุบัน (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน อมาวสี เกียรติถาวร, 2532, หน้า 156) ทั้งนี้เพื่อให้เห็นปรากฏการณ์ของการถือผีของชุมชนบ้านเมืองเตาที่มีความเข้มข้นและซับซ้อนแตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ ในอาณาบริเวณทุ่งกุลาร้องไห้ จึงขอเสนอรายละเอียดในประเด็นถัดไป

ชุมชนบ้านเมืองเตา: ความหลากหลายทางความเชื่อ

นอกจากการหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงให้เห็นความเป็นชุมชนโบราณในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้แล้ว ชุมชนแห่งนี้ยังได้ชื่อว่าเป็นชุมชนที่มีความเข้มข้นด้านความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ กล่าวคือ ชุมชนบ้านเมืองเตามีความหลากหลายทางด้านความเชื่อเกี่ยวกับผีคุ้มครองภายในชุมชนจำนวน 16 ตน แต่ละตนมีที่มา ลำดับชั้น (Hierarchy) และมีความสำคัญที่น่าสนใจ ดังรายละเอียดที่จะนำเสนอต่อไปนี้

1) เจ้าพ่อศรีนครเตา ผีบรรพบุรุษที่มีอำนาจสูงสุดในชุมชน และมีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การก่อตั้งชุมชนบ้านเมืองเตา (เมืองเตามาจากเจ้าพ่อศรีนครเตา) การสร้างวีรบุรุษขึ้นมาเชื่อมโยงกับประวัติการตั้งชุมชนทำให้เกิดสำนึกร่วมของคนในชุมชนที่ทำให้เจ้าพ่อศรีนครเตาเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจในฐานะบรรพบุรุษในประวัติศาสตร์ บทบาทหน้าที่ของเจ้าพ่อศรีนครเตา คือ ควบคุมดูแลชุมชนให้เกิดความสงบเรียบร้อยและลงโทษผู้กระทำความผิดจารีต ประเพณีของชุมชน หน้าที่แฝง คือ ความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับวงจรการผลิต โดยเฉพาะการดลบันดาลให้ฝนตกตามฤดูกาล

2) เจ้าพ่อศรีสงคราม ผีคุ้มครองที่มีความสำคัญรองจากเจ้าพ่อศรีนครเตา ที่เกี่ยวข้องกับการเป็นผีบรรพบุรุษประจำตระกูลไชยสงคราม ซึ่งเป็นตระกูลแรก ๆ ที่อพยพมาตั้งชุมชนซ้อนทับชุมชนเดิมในช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครองสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ชุมชนเชื่อว่าเจ้าพ่อศรีสงครามดูแลทรัพยากรป่าชุมชนที่เรียกว่า ดอนกอก หากเข้าไปใช้ประโยชน์เพื่อเก็บของป่าหาพิน ต้องบอกกล่าวเพื่อเป็นการขออนุญาต ความดุร้ายของเจ้าพ่อศรีสงคราม คือ อัตรลักษณ์ที่ชุมชนรับรู้และส่งผ่านคำบอกเล่าจากรุ่นสู่รุ่น

นอกจากนี้ยังปรากฏผีคุ้มครองชุมชนอื่นๆจำนวน 14 ตน ที่สิ่งสฤติกระจายตัวตามสถานที่สำคัญภายในชุมชนบ้านเมืองเตา บริเวณ 1) ดอนปู่ตา (ด้านทิศตะวันออก) เป็นสถานที่สิ่งสฤติของ เจ้าพ่อกนิณี เจ้าพ่อโสมแดง เจ้าพ่อผ่านฟ้าและเจ้าพ่อต่งกว้าง 2) บริเวณดอนหอ (ทิศตะวันออกเฉียงใต้) เป็นสถานที่สฤติของเจ้าพ่อสบทุ้ง เจ้าพ่อสบงาม เจ้าพ่อบุญทอง เจ้าพ่อหงส์คำฝ่าย เจ้าพ่อขุนจงและเจ้าพ่อฟ้ามืด 3) บริเวณดอนกอก (ทิศตะวันตกของชุมชน) เป็นสถานที่สิ่งสฤติของเจ้าพ่อศรีแก้ว 4) บริเวณทางเข้าหมู่บ้านสายที่ 2 ปรากฏให้เห็นศาลบูชาเจ้าพ่อโองการประจำอยู่ นอกจากนี้

ยังมีเจ้าพ่อราชวงศ์และเจ้าพ่อผ้าขาว ที่ชุมชนเชื่อว่า ดูแลชุมชนโดยรอบแต่ไม่ปรากฏ
ศาลบูชา ทั้งนี้ข้อมูลที่แสดงรายละเอียดผู้คุ้มครองทั้ง 16 คนดังกล่าวข้างต้น สามารถ
สรุปและแสดงให้เห็นในตารางด้านล่างนี้ (อมวสี เกียรติวร, 2532, หน้า 153-173)

สถานที่ตั้ง/อาณาบริเวณ ของอำนาจศักดิ์สิทธิ์	เจ้าพ่อ/ความเชื่อศักดิ์สิทธิ์
ดอนปู่ตา	เจ้าพ่อศรีนครเตา (ศาลหลังเก่า) เจ้าพ่อภักดินี** เจ้าพ่อโฮงแดง** เจ้าพ่อผ่านฟ้า** เจ้าพ่อตงกว้าง ?
ดอนหอ	เจ้าพ่อศรีนครเตา (ศาลหลังใหม่) เจ้าพ่อสบทุ่ง*** เจ้าพ่อสบงาม*** เจ้าพ่อบุญทอง*** เจ้าพ่อหงษ์คำมาย*** เจ้าพ่อขุนจง* เจ้าพ่อฟ้ามืด ?
ดอนกก	เจ้าพ่อศรีสงคราม* เจ้าพ่อศรีแก้ว ****
ทางเข้าหมู่บ้าน	เจ้าพ่อโองการ*
ไม่มีสถานที่ตั้ง	เจ้าพ่อราชวงศ์ ? เจ้าพ่อผ้าขาว*

* ผีประจำชุมชนเดิม

**มาจากอำเภอสุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด

***มาจากอำเภอสตึก จ. บุรีรัมย์

****มาจากอำเภอบุพมรัตน์ จ.ร้อยเอ็ด

? ไม่ทราบที่มา

ความหลากหลายทางความเชื่อในชุมชนบ้านเมืองเตาข้างต้น แสดงให้เห็นถึง
การสยบยอมและให้ความเคารพต่ออำนาจเหนือธรรมชาติอย่างเข้มข้น ปรากฏให้เห็น
ผ่านการถือผีประจำถิ่นทั้ง 16 คน ผีประจำถิ่นแต่ละคนทำหน้าที่กำกับและควบคุม
โครงสร้างทางสังคมของชุมชนบ้านเมืองเตา ตลอดจนการมีหน้าที่แฝงให้ความช่วยเหลือ
เมื่อชุมชนประสบปัญหาฝนไม่ตกตามฤดูกาลผ่านพิธีกรรมและปฏิบัติการขอน้ำ และ

พิธีนำเจ้าสามองค์ลงน้ำ (อมวาสี เกียรธาวร, 2532, หน้า 180-198) การจัดระบบความสัมพันธ์ต่อกันของความเชื่อในชุมชนบ้านเมืองเตา แสดงให้เห็นว่า ความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตาเป็นความเชื่อสูงสุดที่ชุมชนเชื่อว่าเป็นวีรบุรุษผู้สร้างบ้านแปงเมืองในอดีตที่ผ่านมา ในขณะที่เจ้าพ่ออื่น ๆ ในระบบความเชื่อเดียวกันมีฐานะเป็นเพียงบริวารเท่านั้น เจ้าพ่อศรีนครเตาเดิมมีลักษณะคล้ายกับ “ผีปอบ” ที่ชุมชนในพื้นที่ภาคอีสานเชื่อว่า เป็นผีบรรพบุรุษผู้ก่อตั้งชุมชน คุ้มครองดูแลชุมชนให้มีความสุข ปราศจากอันตรายทั้งปวง นอกจากนี้ยังแสดงอำนาจศักดิ์สิทธิ์ให้เป็นไปตามความปรารถนาของผู้คนในชุมชนผ่านการบนบานศาลกล่าว ขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่ลงโทษผู้ปฏิบัติผิดจารีตของชุมชน (สุเทพ สุนทรเภสัช, 2548, หน้า 132-134)

ความหลากหลายของผีประจำถิ่นในชุมชนบ้านเมืองเตายังแสดงให้เห็นถึงชีวิตวัฒนธรรมของผู้คน ในช่วงของการอพยพเพื่อหาทำเลที่ตั้งชุมชนขึ้นใหม่ โดยเฉพาะในภาคอีสานที่มักมีการอัญเชิญผีประจำถิ่นให้ติดตามมาด้วย และตั้งศาลบูชาไว้บริเวณท้ายหมู่บ้านด้านทิศตะวันตกหรือบริเวณป่าสาธารณะประโยชน์ โดยเฉพาะบริเวณป่าชุมชน (บุญยงค์ เกศเทศ, 2535, หน้า 6) หากวิเคราะห์ความซับซ้อนภายใต้ความหลากหลายทางความเชื่อดังกล่าว ทำให้เห็นความสำคัญของการอพยพย้ายถิ่นของผู้คนทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ตั้งแต่หลังปี 2500 เป็นต้นมานั้นพบว่า มีความมุ่งหมายเพื่อการเข้าถึงทรัพยากรและที่ดินทำกินเป็นหลัก เฉกเช่นกลุ่มคนที่อพยพมาจากจังหวัดมหาสารคาม ร้อยเอ็ด และยโสธร มาตั้งถิ่นฐานที่บ้านเมืองเตา แม้กลุ่มคนที่อพยพมาใหม่มีการนับถือความเชื่อเดิม ทว่ามีการปรับปรับเปลี่ยน และสยบยอมต่อความเข้มแข็งของวัฒนธรรมเดิมที่นับถือความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตา กล่าวคือ กรณีความทรงจำร่วมทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึง “เจ้าพ่อศรีนครเตา” คือ บรรพบุรุษผู้ก่อตั้งชุมชนที่ส่งผ่านด้วยวิธีการบอกเล่าทางประวัติศาสตร์ (Oral history) จากรุ่นสู่รุ่นมาจนถึงปัจจุบัน ความสำคัญประการที่สองคือโลกทัศน์ (World views) ทางความเชื่อของคนอีสานในเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติที่ว่า “คนอีสานไว้ใจ คบง่าย หูเบา ถือโชคลาง ซื่อสัตย์ สุภาพ ไร้เดียงสา สันโดษ มักน้อยและเชื่อถือในภูตผีปีศาจ” (ไพฑูรย์ มีกุล, 2515, หน้า 8) จากข้อความข้างต้นมีความเกี่ยวข้องกับกรณีการก่อสร้างโรงเรียนประถมศึกษาบ้านเมืองเตา ที่มีการระดมทุนและแรงงานจากคนในชุมชน มีผู้รู้อธิบายอย่างน่าสนใจว่า “..ก่อนการสร้างโรงเรียนผู้นำชุมชนและ

ผู้เฒ่าผู้แก่ไปบนบานศาลกล่าวต่อเจ้าพ่อศรีนครเตาเพื่อไม่ให้เกิดเหตุเภทภัยกับชุมชนและสมาชิกในชุมชน หากประสบผลจะจัดงานเฉลิมฉลองให้อย่างยิ่งใหญ่ การก่อสร้างโรงเรียนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีในปี 2512 โดยไม่มีเหตุเภทภัยเกิดขึ้นต่อชุมชนและสมาชิกในชุมชน ในปีเดียวกันชุมชนจึงร่วมกันจัดงานเฉลิมฉลองให้กับเจ้าพ่อศรีนครเตามาจนถึงปัจจุบัน..” (เคน พรเสนา, สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2560) ปฏิบัติการและการจัดงานเฉลิมฉลองศาลเจ้าพ่อศรีนครเตาที่เกิดขึ้นทุกปี ได้ถักสานความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนให้กระชับและแนบแน่นมากขึ้น ทำให้กลุ่มคนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานขึ้นใหม่ในชุมชนบ้านเมืองเตา สบายอมและให้การยอมรับในสถานภาพการเป็นความเชื่อสูงสุดในชุมชนบ้านเมืองเตามาจนถึงปัจจุบัน

การนับถือผีหรือสิ่งเหนือธรรมชาติอย่างเข้มข้นของชุมชนบ้านเมืองเตาอำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคามนั้น ไม่ได้ตัดขาดจากการนับถือพุทธศาสนา หากมีการผสมผสานระหว่างผีกับพุทธควบคู่กันไป หรือที่เรียกว่า ศาสนาชาวบ้าน อุดมการณ์ของพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่มุ่งให้คนกระทำความดีเพื่อให้ได้มาซึ่งกุศลผลบุญที่เกื้อหนุนเพื่อนำไปสู่ภพหน้าหรือนิพพานที่ข้ามพ้นการเวียนว่ายตายเกิดในภพต่าง ๆ อีกต่อไป ทว่าอุดมการณ์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ห่างไกลจากความเป็นจริงในการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชนบ้านเมืองเตาที่ปัจจุบันต้องเผชิญกับปัญหานานัปการที่เกิดขึ้นตั้งแต่รัฐให้ความสนใจและดำเนินการพัฒนาทุ่ทุลาเร่งให้ในช่วงหลังปี 2500 เป็นต้นมา โดยเฉพาะการผลักดันให้เข้าสู่ระบบการผลิตเพื่อการค้าในระบบตลาดอย่างเข้มข้นที่ทำให้ชุมชนเปลี่ยนวิธีคิดแบบพอเพียงเป็น “อยากได้ อยากมี” จนทำให้ตกอยู่ในสภาวะหนี้สินเพิ่มพูนมากขึ้น ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นชุมชนมักจะอธิบายให้สัมพันธ์และเกี่ยวโยงกับบุญวาสนาที่สะสมมาในอดีตอย่างแยกไม่ออก ทว่าสิ่งที่สามารถช่วยจรรโลงและสร้างกำลังใจให้เกิดความหวังและการต่อสู้กับปัญหานานัปการที่เกิดขึ้น คือ ความเชื่อและการเข้าถึงอำนาจเหนือธรรมชาติที่สามารถตอบสนองความหวัง ความปรารถนาให้แก่พวกเขาได้อย่างเป็นรูปธรรม รากฐานของความคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Hume (1757) ที่ว่าความเชื่อทางศาสนาเกิดจากอารมณ์ของมนุษย์ที่ต้องการจัดและเอาชนะความรู้สึกกังวลที่ซ่อนอยู่ภายในจิตใจ ดังนั้นการเข้าหาความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตาผ่านปฏิบัติการต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านเมืองเตาก็เช่นกัน

เจ้าพ่อศรีนครเตา: พัฒนาการ ความหมาย และการรับรู้ของผู้คน

เพื่ออธิบายให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเบื้องต้นเกี่ยวกับความเป็นมาของความเชื่อ เจ้าพ่อศรีนครเตา ที่มีพัฒนาการอย่างมีพลวัตจนกลายมาเป็นความเชื่ออันศักดิ์สิทธิ์ของ ผู้คนในชุมชนบ้านเมืองเตาและอาณาบริเวณทุ่งกุลาร้องไห้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ก่อนปี 2500 คำว่า “เจ้าพ่อศรีนครเตา” ถูกหยิบยกขึ้นมาอธิบายในเอกสาร ท้องถิ่นของจังหวัดสุรินทร์ เรื่องพงษาวดารเมืองสุรินทร์ของ บรรณ สวันตรัจจ์ (2553) หนังสือประวัติศาสตร์อีสานของ เต็ม วิพากษ์พจนกิจ (2557) และประวัติศาสตร์อีสาน 2322-2488 ของ สุวิทย์ ธีรศาสตร์ (2557) งานทั้งสามเรื่องกล่าวถึงการอพยพเคลื่อนย้าย ของกลุ่มคนชาติพันธุ์ลาวเข้าสู่ดินแดนอีสานประมาณพุทธศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา มีการตั้งถิ่นฐานในระดับเมืองมากขึ้น โดยมีผู้นำในการอพยพที่สำคัญ ๆ ได้แก่ กลุ่มจารย์แก้ว กลุ่มพระวอพระตา กลุ่มเจ้าผ้าขาวเจ้าโสมพะมิตร และกลุ่มกวย (ส่วย) “เจ้าพ่อศรีนครเตา” สัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับกลุ่มกวย³ (ส่วย) 5 กลุ่มที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ เรียกว่า เขมรป่าดง (ปัจจุบัน คือ พื้นที่จังหวัดสุรินทร์และศรีสะเกษ) ด้วยความดี ความชอบในการจับช้างเผือกที่แตกโรงจากกรุงศรีอยุธยาคืนให้กับพระเจ้าเอกทัศ (สมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์) จึงได้รับการแต่งตั้งจากการเป็นนายบ้านให้มี ฐานันดรศักดิ์ ดังรายละเอียดที่ว่า ตากะจะ เป็นหลวงแก้วสุวรรณ, เชียงขันธ เป็นหลวงปราบ, เชียงมะ เป็นหลวงเพชร เชียงปุม เป็นหลวงสุวรรณภักดี และ เชียงสี เป็นหลวงศรีนครเตา โดยมีหน้าที่ควบคุมไพร่พลในเขตบ้านที่ตนอาศัยและ ทำราชการขึ้นกับเมืองพิมาย

³ กวย, กุย, โกย (สมทรง บุรุษพัฒน์ 2538: สารานุกรมชนชาติกวย) กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มนี้ มักเรียกตนเองว่า กุย กุย โกย หรือกวย แตกต่างกันไปตามลักษณะการเรียกออกเสียงของแต่ละถิ่น ความหมายของคำว่า กุย กุย โกย หรือ กวย หมายถึง “คน” ทั้งสิ้น นักภาษาศาสตร์และนักชาติพันธุ์วิทยา ในประเทศไทยเสนอให้ใช้คำว่า “กวย” เพียงคำเดียวในการเรียกชนกลุ่มนี้ส่วนคำว่า “ส่วย” จะมีก็แต่ ชาวไทยเท่านั้นที่เรียกกลุ่มชนชาวกวยว่า “ส่วย” นั้น เป็นคำที่มีบัญญัติขึ้นมานอกเหนือบริบทของ วัฒนธรรมกวย ซึ่งชาวกวยเองไม่ค่อยจะยอมรับชื่อนี้เท่าใดนัก

ส่วย (พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน เล่มที่ 27: 2550) ชนชาติตระกูลมอญ-เขมรส่วนใหญ่ ตั้งถิ่นฐานในบริเวณสุรินทร์ ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ อุบลฯ (จิตร ภูมิศักดิ์, 2556. ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว ขอมฯ) กล่าวว่าเป็นชื่อที่ไทยใช้เรียกชนชาติที่พูดในภาษาตระกูลมอญ-เขมร พวกใหญ่พวกหนึ่งทางภาคอีสาน ทั้งนี้ “ส่วย” คือ “ข้า” ที่อพยพมาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง และ คนไทยเรียกในครั้งโบราณว่า “เขมรป่าดง”

ภายหลังเมื่อมีการปฏิบัติหน้าที่ดูแลผู้คนในปกครองเป็นอย่างดี พร้อมทั้งได้ส่งส่วยจำพวก ข้าว ไม้ แก่นสน ยางสน ปีกนก นอระมด งาช้าง ขี้ผึ้ง ไปที่กรุงศรีอยุธยา จึงได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งที่สูงขึ้น โดยให้หลวงแก้วสุวรรณเป็นพระยาไกรภักดีศรีนครลำดวน ปกครองเมืองขุขันธ์ (อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ ในปัจจุบัน) หลวงเพชร เป็นพระสังฆะบุรีศรีนครอัจจะ (อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ในปัจจุบัน) หลวงสุวรรณภักดี เป็นพระสุรินทร์ภักดีศรีนครจำจางวาท ปกครองเมืองปะทายสมันต์ (จังหวัดสุรินทร์ในปัจจุบัน) และหลวงศรีนครเตา เป็นพระศรีนครเตา ยกบ้านกุดหวาย เป็นเมืองรัตนบุรี (ปัจจุบันคือ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์)

ต่อมาหลังปี 2500 มีการรับรู้เกี่ยวกับเจ้าพ่อศรีนครเตาในบริเวณที่กว้างขวางมากขึ้น โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ที่จัดพิมพ์เผยแพร่หนังสือประวัติเมืองรัตนบุรี ของพระมหาชาติ โชติธัมโม ในปี 2508 สถาปนาธรรมอำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ (ม.ป.ป.) เพื่อเป็นที่ระลึกให้ผู้มาร่วมงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูมงคลตันชัย หลังจากนั้นไม่นานมีการสร้างเหรียญเจ้าพ่อศรีนครเตาขึ้นเพื่อเป็นพุทธานุภาพได้ชื่อรุ่น “เจ้าพ่อศรีนครเตาท้าวเธอ เจ้าเมืองรัตนบุรี” ในปี 2514 ถือได้ว่าเป็นวัตถุมงคลรุ่นแรกในพื้นที่แห่งนี้ เว้นระยะเวลานานถึง 17 ปี จึงปรากฏเหรียญเจ้าพ่อศรีนครเตาอีกครั้งในปี 2531 พื้นที่อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ได้ชื่อรุ่น “ปู่ตาศรีนครเตาท้าวเธอ” จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบข้อมูลการจัดสร้างเพื่อเป็นพุทธานุภาพในช่วงงานประเพณีเฉลิมฉลองศาลเจ้าพ่อศรีนครเตาหลังใหม่ บริเวณดอนหอยของชุมชนบ้านเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เหรียญรุ่นดังกล่าวนี้มีความศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่ต้องการในวงการตลาดพระเครื่อง ผู้ประสบเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับวัตถุมงคลเจ้า พ่อศรีนครเตาเล่าว่า เมื่อปี 2532 เกิดพายุเกพัดถล่มที่จังหวัดชุมพร ครั้งนั้นคนงานในเรือหาปลาเป็นคนบ้านเมืองเตาที่เดินทางไปขายแรงงานและลงเรือเพื่อจับปลาตามปกติ ทว่าต้องประสบกับวาตภัยครั้งใหญ่ที่คาดไม่ถึง เรือหาปลาถูกคลื่นซัดจนอัปปางลง แต่สุดท้ายคนงานสองคนรอดมาได้อย่างปาฏิหาริย์ โดยทั้งสองคนที่รอดมาได้เล่าว่า “ถ้าบ่มีปู่ตาศรีคอนเตาอยู่หน้าบู้ว่าลิเป็นจั่งไค่ปานนี้คงลอยน้ำพุโง้งโง้งแล้ว” (ส่อม ดารารรณ, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2560)

ในปีเดียวกัน อมาวสี เถียรถาวร (2532) นักศึกษาปริญญาโท จากมหาวิทยาลัยศิลปากร ให้ความสนใจในการศึกษาบทบาทและความสำคัญของเจ้าพ่อศรีนครเตา ภายใต้การวิเคราะห์ด้วยกระบวนทัศน์โครงสร้างนิยม (Structuralist approach) (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2560, หน้า 177) งานศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติที่สามารถดำรงอยู่ร่วมกัน และผสมผสานในการประกอบพิธีกรรมที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน เห็นได้จากพิธีกรรมเลี้ยงพระในช่วงเช้าก่อนเข้าสู่พิธีกรรมการบวงสรวงเจ้าพ่อศรีนครเตา นอกจากนี้ในช่วงเวลาดังกล่าวถึงแม้จะสังเกตเห็นการแพร่กระจายของวัฒนธรรมเมืองเข้าสู่ชนบทที่ส่งผลต่อระบบความคิดของกลุ่มคนรุ่นใหม่ ทว่าความเชื่อที่มีต่อเจ้าพ่อศรีนครเตายังคงฝังลึก (Embedded) ในความทรงจำและปรากฏร่องรอยสืบเนื่องมา จากปฏิบัติการของกลุ่มคนรุ่นเก่าที่มีอายุประมาณ 30 ปีขึ้นไป เช่น การเล่าตำนานเกี่ยวกับเจ้าพ่อศรีนครเตา การเข้าร่วมพิธีกรรมเฉลิมฉลองศาลบูชาและพิธีกรรมการเลี้ยงก่อนลงมือทำการเกษตรทุกปี ซึ่งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งว่า คนบ้านเมืองเตาให้ความสำคัญกับการนับถือสิ่งเหนือธรรมชาติอย่างเข้มข้นควบคู่ไปกับการนับถือพุทธศาสนา ความเข้มข้นของการถือผีหรือสิ่งเหนือธรรมชาติดังกล่าวเป็นลักษณะที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาวในพื้นที่ภาคอีสาน ที่มีารติดต่อกับและสัมพันธ์กับแกนอันเป็นผีบรรพบุรุษของตนอยู่ตลอดเวลา จะขยับตัวทำอะไรก็ต้องขู่ว่าอย่าถวายแดนสักจอกหนึ่งเสมอ ดังนั้นผีบรรพบุรุษหรือแกนจึงเป็นจุดรวมที่สามารถกระทำการอะไรใหญ่ ๆ ได้มากกว่ากำลังคนในครอบครัวหรือคนเดียว (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2558, หน้า 36-37) ดังปฏิบัติการที่ชุมชนบ้านเมืองเตากระทำการร่วมกันในพิธีกรรมขอน้ำเมื่อฝนไม่ตกตามฤดูกาล พิธีกรรมเลี้ยงศาลเจ้าพ่อศรีนครเตาในช่วงเดือน 3 (งานเฉลิมฉลองศาลบูชา) และเดือน 6 ก่อนลงมือทำการเกษตรและการขนานศาลกล่าวเป็นต้น

งานเขียนเกี่ยวกับเจ้าพ่อศรีนครเตาถูกผลิตซ้ำอีกครั้งเมื่อ วลัยลักษณ์ ทรงศิริ (2557) วิเคราะห์และให้นิยาม/ความหมายเจ้าพ่อศรีนครเตาใหม่ในฐานะผู้นำทางวัฒนธรรม (Culture hero) หรือกระบวนทัศน์/อำนาจความรู้ (Power/Knowledge approach) (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2560, หน้า 179) ที่นำมาใช้ในการอธิบายชีวิตและสังคมของผู้คนที่สัมพันธ์กับความเชื่อเหนือธรรมชาติในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ ที่เมื่อสิ้นชีวิตไปแล้วก็ยังได้รับการยกย่องเคารพนับถือให้เป็นผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติที่

สามารถให้คุณและโทษต่อมนุษย์ได้ ดังนั้นกลุ่มคนที่อาศัยในอาณาบริเวณพื้นที่
ทุ่งกุลาร้องไห้จึงให้ความเคารพนับถือเจ้าพ่อศรีนครเตา และยกย่องให้เป็นวีรบุรุษ
ผู้มีอำนาจสูงสุดในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้มาจนถึงปัจจุบัน

หากวิเคราะห์ให้เห็นพลวัตความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตาที่สัมพันธ์กับบริบทของ
พื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้พบว่า เดิมความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตาเป็นความเชื่อประจำถิ่นที่มี
พื้นที่ของความศักดิ์สิทธิ์ไม่กว้างขวางมากนัก เมื่อเกิดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน
ในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ตั้งแต่หลังทศวรรษที่ 2500 เป็นต้นมา ทำให้เกิดการคมนาคม
และการสื่อสารที่สะดวกและรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดการค้าขายผ่านระบบตลาดขึ้นมา
ภายในชุมชนท้องถิ่น และเกิดการเดินทางข้ามชุมชนข้ามพื้นที่เพื่อติดต่อค้าขายใน
ตัวเมืองรวมทั้งการเดินทางเพื่อปฏิสัมพันธ์กันในระบบเครือข่ายทางสายตระกูลและ
เครือญาติเสมือน (เสี้ยว, พ่อล่อมแม่ล่อม, ลูกศิษย์) จากกิจกรรมดังกล่าวที่เกิดขึ้นทำให้
ผู้คนเริ่มถักสานความสัมพันธ์ที่ไกลออกไปพร้อมทั้งสร้างชุดความรู้ใหม่ ภายใต้
การนิยามให้ความหมายใหม่ต่อความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตาขึ้นมา ทำให้ความเชื่อ
และความศักดิ์สิทธิ์ ของเจ้าพ่อศรีนครเตาเริ่มมีอาณาเขตกว้างขวางออกไป (นราวิทย์
ดาวเรือง, 2560, หน้า 3)

ความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตากลายเป็นผีใหญ่ในช่วงปี 2540-ปัจจุบัน พบว่า
มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8
ที่มียุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ จึงเน้นการพัฒนาศักยภาพ
ของ “คน” เป็นสำคัญ ดังนั้นรัฐส่วนกลางจึงจัดวางโครงสร้างของการพัฒนาศักยภาพ
ของ “คน” ให้เป็นผู้มีสติปัญญาและสามารถแก้ปัญหาด้วยตนเอง ผ่านการเรียนรู้และ
ทำงานวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้เข้มแข็งและก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ด้านเศรษฐกิจในชุมชน
โดยมอบนโยบายให้สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นหน่วยงานหลัก
ในการสนับสนุนงบประมาณและวิชาการ ดังนั้นจึงเกิดปฏิบัติการค้นหาทุนทาง
วัฒนธรรมเดิมของชุมชนในอาณาบริเวณทุ่งกุลาร้องไห้มานำเสนอและของบประมาณ
เพื่อทำงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง กอปรกับนโยบายส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว
แห่งประเทศไทยในปี 2540 ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540) ภายใต้คำเชิญชวน
ที่ว่า “Amazing Thailand” ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางกายภาพในระดับประเทศ
ภูมิภาค แหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการอนุรักษ์ที่มีหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ เทศบาล

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ฯลฯ เข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้งานบุญประเพณีดั้งเดิมในชุมชนท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้กลายเป็นประเพณีประดิษฐ์เพื่อตอบสนองนโยบายด้านการท่องเที่ยวอย่างสลับซับซ้อน

จากงานเฉลิมฉลองในระดับท้องถิ่นกลายเป็นงานประเพณีที่ประดิษฐ์เสริมเติมแต่งเพื่อการท่องเที่ยวในระดับเมือง ทำให้ผู้คนต่างท้องถิ่นเดินทางมาร่วมงานด้วยเหตุผลที่แตกต่างและหลากหลาย โดยเฉพาะการท่องเที่ยวในมิติของความแปลกใหม่ (Exotic) ที่มาท่องเที่ยวแล้วสามารถขอความสำเร็จด้วยการบบานศาลกล่าวจากเจ้าพ่อศรีนครเตา และเพื่อแสวงความเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นของทุ่งกุลาร้องไห้ในปัจจุบัน ดังนั้นการกลายเป็น “ผีใหญ่” ภายใต้ความหลากหลายของความเชื่อผีประจำชุมชนท้องถิ่นอื่น ๆ นั้น บทความนี้จึงอธิบายและวิเคราะห์ให้เห็นในประเด็นถัดไป

เจ้าพ่อศรีนครเตา: การกลายเป็นผีใหญ่ในช่วงหลังปี 2540-ปัจจุบัน

ความน่าสนใจที่จะนำเสนอในประเด็นนี้ผู้เขียนให้ความสำคัญกับปฏิบัติการของชุมชน ที่ทำให้ความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตาแพร่กระจายออกไปในบริเวณกว้าง โดยเฉพาะในช่วงปี 2540-ปัจจุบัน เป็นสำคัญนั้น ดังรายละเอียดที่จะนำเสนอต่อไป

1. “รูปเคารพ” การเข้าถึงความศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นรูปธรรม

การปรับเปลี่ยนความเชื่อจากนามธรรมเป็นรูปธรรมผ่านการสร้างรูปปั้นเจ้าพ่อศรีนครเตาในลักษณะท่อน้ำภายในศาลบูชาตั้งแต่ปี 2512 ทำให้การเข้าถึงความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อศรีนครเตาเริ่มเป็นรูปธรรมมากขึ้น นำมาสู่การให้ความสำคัญของผู้คนในชุมชนและนอกชุมชนเดินทางมากราบไหว้ บบบานศาลกล่าวในสิ่งที่ปรารถนาให้เกิดขึ้นกับชีวิต ความสำคัญของการสร้างรูปปั้นเจ้าพ่อศรีนครเตานั้น ชุมชนอธิบายว่า

“...ชาวบ้านเพิ่นอยากให้มีรูปปั้นเจ้าพ่อ ย่อมน่าอยากให้เพิ่นมีโตมิตนมีความศักดิ์สิทธิ์หลายขึ้น...” (เสาร์ บุราณมย์, สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2560)

นอกจากนี้การมีรูปปั้นเจ้าพ่อศรีนครเตาแสดงให้เห็นอารมณ์ความรู้สึกของคนเดินทางมากราบไหว้ ยกตัวอย่างเช่น การปิดทองรูปปั้นเจ้าพ่อ การลูบคลำบริเวณเท้าของเจ้าพ่อ แล้วนำมือมาตบบริเวณศีรษะของตนเองและคนในครอบครัว เป็นต้น

ต่อมาเมื่อปี 2560 ศาลบูชาหลังใหม่ที่ใช้ทุนสร้างจากเงินบริจาคจำนวน 2,700,000 บาทแล้วเสร็จ จึงอัญเชิญรูปปั้นเจ้าพ่อศรีนครเตาประดิษฐานไว้ที่ศาลบูชาหลังใหม่ การสร้างศาลบูชาหลังใหม่พบว่า ทำให้ผู้คนที่มีความศรัทธาเข้าถึงได้อย่างใกล้ชิดและรองรับผู้คนได้เป็นจำนวนมากขึ้น การสร้างศาลบูชาและการเดินทางมาราบไหว้ บนบานศาลกล่าวของผู้คนทั้งในและนอกชุมชนที่มีจำนวนมากขึ้น จากการทำสมุดสถิติเพื่อบันทึกคำขอ/คำบนบานศาลกล่าวก่อนงานเฉลิมฉลองศาลเจ้าพ่อศรีนครเตาประมาณหนึ่งเดือนพบว่า มีผู้คนทั้งในและนอกชุมชนเดินทางมาสักการบูชามากกว่า 100 ครอบครัวแสดงให้เห็นถึงการสถาปนาอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อศรีนครเตาที่มีอาณาบริเวณกว้างขวางออกไป นอกจากนี้ยังมีการสร้างศาลบูชา รูปปั้น ในชุมชนต่าง ๆ ภายในอาณาบริเวณทุ่งกุลาร้องไห้ดังตารางแสดงรายละเอียดต่อไปนี้

ชุมชน	สิ่งปลูกสร้าง		สร้างเมื่อปี
	ศาลบูชา	อนุสาวรีย์/รูปเคารพ	
บ้านเมืองเตา อ.พยัคฆภูมิฯ จ.มหาสารคาม			ศูนย์กลางความเชื่อ สร้างเมื่อปี 2512
บ้านเมืองเสือ อ.พยัคฆภูมิฯ จ.มหาสารคาม			2528
บ้านดงเมืองแล้ง อ.พยัคฆภูมิฯ จ.มหาสารคาม		ไม่ปรากฏ	2554
บ้านหนองกก-หนองยาว อ.พยัคฆภูมิฯ จ.มหาสารคาม	ไม่ปรากฏ		2559

ชุมชน	สิ่งปลูกสร้าง		สร้างเมื่อปี
	ศาลบูชา	อนุสาวรีย์/รูปเคารพ	
บ้านเมืองบัว อ.เกษตรวิสัย จ. ร้อยเอ็ด		ไม่ปรากฏ	2553
บ้านหนองบัวเจ้าป่า อ.สตึก จ.บุรีรัมย์			2557
คูเฒ่าเต่า ที่สาธารณะประโยชน์ ตำบลเมืองเสือ อ.พยัคฆภูมิฯ จ.มหาสารคาม	ไม่ปรากฏ		ประมาณปี 2540

การเปลี่ยนจากห่อผีมาเป็นรูปปั้นที่ปรากฏในศาลเจ้าหรือเป็นอนุสาวรีย์ที่ตั้งในพื้นที่สำคัญของชุมชนนั้น เป็นการเปิดพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ในอดีตเป็นพื้นที่เฉพาะ แต่ปัจจุบันเป็นพื้นที่สามัญที่มีผู้คนเข้าถึงได้มากขึ้น กิจกรรมในเขต/บริเวณที่ตั้งศาลเจ้าพ่อศรีนครเตามีใช้เพียงกิจกรรมทางด้านความเชื่อของชุมชนแบบเดิมอีกต่อไป ในมิติของพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรม ทำให้ผู้คนกลุ่มต่าง ๆ ทั้งในและนอกชุมชน ได้รับโอกาสเข้าถึงและเข้าร่วมกิจกรรมที่สำคัญได้มากขึ้น และที่สำคัญเสมือนเป็นการสร้างความเชื่อมั่นในรูปแบบใหม่ที่สามารถเข้าถึงอย่างเป็นรูปธรรม (ประสิทธิ์ ลิขิธา, 2560, หน้า 114) และได้กลายเป็นอัตลักษณ์ใหม่ของชุมชนบ้านเมืองเตาให้คนภายนอกได้รู้จักอย่างกว้างขวาง

2. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ งานพัฒนาขององค์กรเอกชนและรัฐ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สนับสนุนการศึกษาและวิจัยภายใต้การนำทางทางสังคมวัฒนธรรมมาเป็นฐานคิดในการพัฒนาชนบท ภายใต้การนำแนวคิด “วัฒนธรรมชุมชน” มาขับเคลื่อนในการทำงาน การใช้ทุนทางสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่อง “เจ้าพ่อศรีนครเตา” ถูกนำเสนอขึ้นมาเป็นประเด็นหลักเพื่อขอรับทุนสนับสนุนในการทำงานวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุน

การวิจัย (สกว.) ฝ่ายท้องถิ่นในชุดโครงการ “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้” ความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตาสามารถสร้างอารมณ์และความรู้สึกร่วม (Collective emotion) ของผู้คนในพื้นที่ทุ่งกลาฯ ที่ทำให้งานวิจัยเกิดผลกระทบกับชุมชนด้านการเป็นเครื่องมือต่อรองกับอำนาจรัฐในการเข้าถึงทรัพยากรในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะการเข้าไปมีส่วนร่วมบริหารงบประมาณการจัดงานเฉลิมฉลองศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา

งานวิจัยชุด “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้” นับตั้งแต่ปี 2550 เป็นต้นมา มีความสำคัญกับทิศทางของการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชุมชนบ้านเมืองเตาและอาณาบริเวณทุ่งกุลาร้องไห้ไม่น้อย เพราะองค์ความรู้ต่าง ๆ เปิดโอกาสต้อนรับนักวิจัยมืออาชีพที่นำวิธีวิทยาการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community based research) ของ กาญจนา แก้วเทพ (2553) มาขับเคลื่อนร่วมกับคนในชุมชน งานวิจัยที่เกี่ยวกับความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตาในพื้นที่บ้านเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ได้แก่ โครงการวิจัยเรื่องการศึกษาตำนานเจ้าพ่อศรีนครเตาและพลังความเชื่อที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาชุมชนหัวเมืองเตาที่ยั่งยืน บ้านเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ของ บุญทัน กมล (2552) โครงการวิจัยดังกล่าวเกิดปฏิบัติการที่สำคัญภายในชุมชน ยกตัวอย่างเช่น การใช้ศรัทธาของเจ้าพ่อศรีนครเตาสร้างการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาแหล่งน้ำภายในชุมชน วัด โรงเรียน ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการชำระประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อยกระดับพิธีกรรมที่เกี่ยวกับงานเฉลิมฉลองศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา และให้ความสำคัญกับผู้อาวุโสภายในชุมชน อธิบายรายละเอียดของการเข้าร่วมทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างน่าสนใจว่า

“พอกับทีมงานวิจัยตะลอนไปทุกหม่อง ไปบ่อพันขัน ไปไพรขลา รัดนบุรี ไปหลายหม่อง บางทีก็กะไปคุยไปถามประวัติเจ้าพ่อ บางทีก็เฟิ่นกะให้ไปว่าให้คนอื่นฟัง ฟองานวิจัยแล้วพอกะอีกเชิญไปหม่องหันหม่องนี้ ม่วนหลายได้ฮู้จักคนหลายขึ้น ชาวบ้านกะให้ความนับถือเฮาหลายขึ้นน้า” (เคน พรเสนา, สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2560)

นอกจากนี้การจัดทำ “สารคดีพอเพียงเพื่อแผ่นดินเกิด” ตอนเจ้าพ่อศรีนครเตา ศรัทธาแห่งคนทุ่งกลา และพ่อใหญ่แห่งทุ่งกลา: เจ้าพ่อศรีนครเตา ที่ชุมชนบ้านเมืองเตาร่วมกับมูลนิธิเล็ก-ประไพวริยะพันธ์จัดทำขึ้นนั้น ยิ่งทำให้ความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตาที่เดิมเป็นความเชื่อประจำถิ่น กลายเป็นความเชื่อที่มีอาณาบริเวณกว้างขวางออกไปในระดับภูมิภาคและประเทศ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน (มูลนิธิเล็ก-ประไพวริยะ, 2559)

ประเด็นงานวิจัยท้องถิ่นกับการสร้างเจ้าพ่อศรีนครเตาให้กลายเป็นผีใหญ่นั้น พิจารณาให้เห็นจากการสร้างชุดความรู้ (Knowledge) ให้กลายเป็นความจริง (Truth) ของกลุ่มปัญญาชนท้องถิ่นที่ร่วมกันสร้าง/ชำระ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ชุมชนขึ้นมา ทำให้ชุดความรู้เกี่ยวกับเจ้าพ่อศรีนครเตาถูกผลิตซ้ำออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ยกตัวอย่าง เช่น เนื้อหาประวัติศาสตร์ชุมชนที่จัดแสดงในห้องแหล่งเรียนรู้โรงเรียนบ้านเมืองเตา แผ่นพับ กลอนรำ หนังสืออ่านนอกเวลา เป็นต้น การสร้างชุดความรู้และการผลิตซ้ำชุดความรู้ดังกล่าวนอกจากที่กล่าวถึงข้างต้นแล้ว การให้ข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์แบบ ประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral history) ของกลุ่มปัญญาชนท้องถิ่นต่อนักวิชาการ นักศึกษา ยิ่งทำให้ชุดความรู้เกี่ยวกับเจ้าพ่อศรีนครเตาเป็นความจริงที่มีอาจโต้แย้งได้ มาจนถึงปัจจุบัน

3. งานเฉลิมฉลองประจำปีที่กลายเป็นประเพณีประติษฐ์

การจัดงานสมโภชเพื่อเฉลิมฉลองศาลเจ้าพ่อศรีนครเตาเริ่มเป็นงานประเพณี ชุมชนมาตั้งแต่ปี 2512 จัดขึ้นในเดือน 4 ของทุกปี (เดือนสี่ตามจันทรคติ) บริเวณ ที่เรียกว่าดอนหอ ที่แรงงานและงบประมาณในการจัดงานมาจากคนในชุมชนที่ร่วมกัน เป็นเจ้าภาพ อันเนื่องมาจากการบนบานศาลกล่าวต่อเจ้าพ่อศรีนครเตา เพื่อสร้าง อาคารเรียนโรงเรียนบ้านเมืองเตา งานเฉลิมฉลองจึงมีขึ้นทุกปีนับจากปี 2512 เป็นต้นมา ความแตกต่างในการจัดงานแต่ละปีนั้นมีความสัมพันธ์กับชุมชนและความเปลี่ยนแปลง ของเจ้าพ่อศรีนครเตา ยกตัวอย่างเช่น ในปี 2559 มีการจัดงานเฉลิมฉลองศาลเจ้าพ่อ ศรีนครเตาร่วมกับงานผ้าป่าศิษย์เก่าโรงเรียนบ้านเมืองเตา ปี 2561 เฉลิมฉลองศาลบูชา หลังใหม่และอัญเชิญรูปปั้นเจ้าพ่อศรีนครเตาประดิษฐานในอาคารหลังใหม่ เป็นต้น ซึ่งงานเฉลิมฉลองทั้งสองครั้งดังกล่าวเป็นการจัดงานอย่างยิ่งใหญ่ มีผู้คนทั้งในและ นอกชุมชนเดินทางมาร่วมงานอย่างคับคั่ง (ทอง ปัดศิริมงคล, สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2561)

ทว่างานเฉลิมฉลองประจำปีที่ใช้แรงงานและทุนในชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงไป เมื่อการกระจายอำนาจของรัฐส่วนกลางลงสู่ท้องถิ่นตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมา ที่ทำให้เกิดองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเตา แรงงานและงบประมาณเริ่มมาจากหน่วยงานและ องค์การที่หลากหลาย เริ่มเป็นประเพณีประติษฐ์ (Invention of Tradition) ตามแนวคิด ของ Hobsbawm and Ranger (1983) ที่อ้างอิงจากประเพณีที่รัฐส่วนกลางปฏิบัติ

และตอบสนองนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เกิดการแข่งขันกันทำที่แบ่งแยก
ชนชั้น การให้ความสำคัญที่ผิดจากประเพณีเดิม เช่น การให้ความสำคัญกับเครื่องเซ่นไหว้
พิธีเปิดงานเฉลิมฉลองที่ต้องเชิญผู้มีอำนาจทางการเมืองในระดับประเทศและระดับ
ท้องถิ่นมาเป็นประธานในพิธี ตัวอย่างเช่น ในปี 2561 นายสุชาติ โชคชัยวัฒนากร
อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม ปี 2562 นายกองโท ดร. คมคาย อุดรพิมพ์
นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม เป็นประธานในพิธีเปิดงาน เป็นต้น
ผู้เฒ่าผู้แก่ถูกลดบทบาทลงเป็นเพียงผู้สนับสนุนที่ไม่ได้รับความสำคัญมากนัก การเปิดพื้นที่
ให้ผู้ประกอบการเข้ามาหารายได้จากผู้คนที่เดินทางมาทำบุญ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าว
เป็นจุดเริ่มต้นของการช่วงชิงความหมายงานเฉลิมฉลองศาลเจ้าพ่อศรีนครเตาระหว่าง
ชุมชนกับหน่วยงานของรัฐอย่างเข้มข้น จากการวิเคราะห์ข้อมูลการจัดงานเฉลิมฉลอง
ศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา ทำให้ทราบถึงความซับซ้อนของการจัดงาน กล่าวคือ ทุนในการจัดงาน
ส่วนหนึ่งได้มาจากนักการเมืองระดับประเทศและนักการเมืองท้องถิ่น ที่อาจจะทำให้
“พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์” ของชุมชนท้องถิ่นกลายเป็น “พื้นที่ทางการเมือง” ที่มีการต่อรองและ
ต่อสู้อย่างเข้มข้น

การจัดงานเฉลิมฉลองศาลเจ้าพ่อศรีนครเตาดังกล่าว มีความยิ่งใหญ่มากขึ้น
เนื่องจากบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปกลายเป็นสังคมเปิดมากขึ้น โดยเฉพาะ
การเกิดทางหลวงสายรองหมายเลข 202, 214, 215 เชื่อมต่อและตัดผ่านชุมชนใน
พื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ไปยังอำเภอและจังหวัดต่าง ๆ ทำให้ชุมชนเกิดการติดต่อสัมพันธ์กัน
ในชีวิตประจำวันกันมากขึ้น นักท่องเที่ยวที่ชอบความแปลกใหม่ (Exotic) เริ่มเดินทาง
เข้ามาเพื่อเสพความเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นของทุ่งกุลาร้องไห้ โดยความสนใจของนักท่องเที่ยว
คงเกิดขึ้นจากสาเหตุสำคัญดังนี้คือ เมื่อครั้งที่สมเด็จพระเทพฯ เสด็จพระราชดำเนิน
มายังภูพระโกนาเมื่อปี 2533 ต่อมาพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี เดินทาง
มาเป็นประธานเปิดงาน “วันข้าวปลา” ที่ศูนย์พัฒนาที่ดินอำเภอสวรรณภูมิ จังหวัด
ร้อยเอ็ด ในปี 2534 และในปี 2543 สมเด็จพระพี่นางเธอฯ เสด็จพระราชดำเนินมายัง
ภูกาสิงห์ อำเภอกะทือร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด (อำคา แสงงาม, 2553, หน้า 62-63)
เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้นักท่องเที่ยวสนใจและเดินทางเข้าสู่
ทุ่งกุลาร้องไห้เพิ่มขึ้น เนื่องจากการนำเสนอข้อมูลข่าวสารผ่านหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์
เคเบิลทีวีท้องถิ่น และในช่วงหลังปี 2550 การสื่อสารช่องทาง Facebook โลกั

ที่มีความเข้มข้น ยิ่งทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าสู่ทุ่งกุลาร้องไห้มากขึ้น ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้ความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตาเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางดังคำกล่าวที่ว่า “*มาไต่ทุ่งกุลาร้องไห้มาสักการบูชาเจ้าพ่อศรีนครเตา*” (ทอง ปัดสิริมงคล, สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2561)

4. การสร้างความทรงจำร่วมทางสังคม

การสร้างความทรงจำร่วมเกี่ยวกับเจ้าพ่อศรีนครเตาในพื้นที่ชุมชนบ้านเมืองเตา ตำบลเมืองเตา อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ในช่วงปี 2540-ปัจจุบัน นั้น ได้แก่ พิธีกรรมประดิษฐ์ (กล่าวมาแล้วในประเด็นงานเฉลิมฉลองประจำปี) รูปปั้นและศาลบูชาหลังใหม่ (กล่าวมาแล้วในประเด็นจากหอผีสุรูปปั้น) การจัดทำเสื้อที่ระลึกในงานเฉลิมฉลอง ศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา หนังสือการ์ตูน และการจัดสร้างเหรียญ โดยมีรายละเอียดในการนำเสนอต่อไปนี้

4.1 เสื้อที่ระลึก เริ่มจัดทำในปี 2552 จากกลุ่มนักวิจัยและปัญญาชนท้องถิ่นที่ทำงาน วิจัยท้องถิ่นความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตา โดยบุญทัน กมล เป็นหัวหน้าโครงการ ต่อมาในปี 2559 เริ่มมีกลุ่มศิษย์เก่าโรงเรียนบ้านเมืองเตาจัดทำเสื้อยืดที่ระลึกต่อเนื่องมา สัญลักษณ์ที่สำคัญ คือ ภาพสกรีนเจ้าพ่อศรีนครเตาบริเวณด้านหลังเสื้อและกระเป๋าด้านหน้าทางขวามือ เห็นได้ว่า การสร้างความทรงจำผ่านการจัดทำ เสื้อนั้นแสดงออกถึงความเคารพศรัทธา ชุมชนเชื่อว่า เจ้าพ่อศรีนครเตาติดตามไปคุ้มครองทุกหนทุกแห่ง ดังนั้นในวันงานเฉลิมฉลองทุกปีจึงปรากฏให้เห็นกลุ่มคนที่สวมใส่เสื้อมาเที่ยวงาน ทว่าในปี 2562 (เจริญศรี ชินรัตน์, สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2561) จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลปรากฏให้เห็นผู้ประกอบการร้านค้าเสื้อยืดที่สกรีน ภาพเจ้าพ่อศรีนครเตาขายในราคาตัวละ 150 บาท ปรากฏการณ์ดังกล่าวนับเป็นการช่วงชิงพื้นที่ทางด้านเศรษฐกิจของกลุ่มผู้ประกอบการ และเปิดโอกาสให้ผู้คนเข้าถึงความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตาอย่างใกล้ชิด การสร้างความทรงจำผ่านการจัดทำเสื้อที่ระลึกนั้น ทำให้ความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตามีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ข้ามพื้นที่ข้ามชุมชนออกไปในอาณาบริเวณทุ่งกุลาร้องไห้

4.2 เหรียญบูชาและวัตถุมงคล หากกล่าวถึงเหรียญบูชาเจ้าพ่อศรีนครเตานั้น เริ่มปรากฏให้เห็นหลักฐานในปี 2547 ด้านหน้าเหรียญเป็นรูปเจ้าพ่อศรีนครเตา ด้านหลังมีข้อความ “เจ้าพ่อศรีนครเตา อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย” แม้มีการให้เช่าและบูชาเหรียญ

เจ้าพ่อศรีนครเตาในช่วงงานเฉลิมฉลองตลอดมา ทว่าเหรียญบูชาดังกล่าวยังไม่ผ่านการพุทธาภิเษกที่มีการประจุพุทธคุณลงในวัตถุมงคล ต่อมาในปี 2561 กิจกรรมที่สำคัญในงานเฉลิมฉลองศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา คือ พิธีพุทธาภิเษกเหรียญและวัตถุมงคลของเจ้าพ่อศรีนครเตา ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น คือ การเดินทางมาแสวงบุญ รวมทั้งการเข้าบูชาวัตถุมงคลเจ้าพ่อศรีนครเตาของผู้คนทั้งในและนอกชุมชนอย่างคับคั่ง ทำให้เงินสะพัดและมีเงินหมุนเวียนจำนวนมาก หลักฐานยืนยันได้แก่การนำเงินที่ได้รับจากการบูชาวัตถุมงคลมาปรับปรุงพื้นที่บริเวณศาลเจ้าพ่อศรีนครเตา เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามโมเดลที่คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ฯ มหาวิทยาลัยมหาสารคามจัดทำไว้

4.3 หนังสือการ์ตูนเรื่อง “เมืองเตาเล่าขาน” ที่จัดทำขึ้นโดยองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเตาร่วมกับคณะสถาปัตยกรรม ผังเมืองและนฤมิตศิลป์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เนื้อหาของหนังสือเน้นประวัติศาสตร์การก่อตั้งชุมชนบ้านเมืองเตาที่ยึดโยงกับรัฐส่วนกลางในช่วงกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เนื้อหาเน้นการสนทนาระหว่างตากับหลาน ยกตัวอย่างบางตอนของหนังสือดังกล่าวที่มีใจความว่า

(หลาน) “คุณตาครับเล่าเรื่องหมู่บ้านให้ผมฟังหน่อยสิครับ”

(ตา) “ได้สิหลานชาย”

(ตา) “บ้านเมืองเตาของเราก่อตั้งในปี 2302 ก่อนกรุงศรีอยุธยาแตก 8 ปี

(หลาน) “บ้านเราเก่าแก่มากละเนี่ยครับ...” (องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเตา, 2561, หน้า 1)

เห็นได้ว่า หนังสือการ์ตูนมีเป้าหมายให้คนในท้องถิ่นเกิดสำนึกร่วมในประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนอย่างเข้มข้น ขณะเดียวกันยังมีการยึดโยงประวัติศาสตร์การก่อตั้งชุมชนกับการเป็นส่วนหนึ่งของรัฐส่วนกลาง ที่สามารถทำให้ชุมชนบ้านเมืองเตามีความพิเศษกว่าชุมชนอื่น ๆ ในด้านความสัมพันธ์อันดีกับรัฐส่วนกลางตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

5. เรื่องเล่า ข่าวลือ นอกจากเรื่องเล่าและข่าวลือที่เกิดขึ้นจากผู้คนที่เดินทางมาร่วมงานเฉลิมฉลองศาลเจ้าพ่อศรีนครเตาในแต่ละปีที่ทำให้ความเชื่อเจ้าพ่อกว้างขวางออกไปแล้ว เหตุการณ์สำคัญที่มีอาจจะเลยในการกล่าวถึง คือ เรื่องเล่าข่าวลือที่เกิดขึ้นกับพระครูไพบูลย์ ไชยสงคราม เดิมท่านมีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ที่บ้านเมืองเตา อำเภอบ้าน

พัยคณภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ด้วยเหตุจำเป็นบางอย่างทำให้พระครูไพรวัลย์ เดินทางมาอุปสมบทที่วัดป่าศรีมงคลาราม บ้านโนนศาลา อำเภอง่วงน้อย จังหวัดขอนแก่น ต่อมาจึงได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัด ด้วยความศรัทธาต่อเจ้าพ่อศรีนครเตาที่เป็นทุนเดิมติดตัวมา จึงมีความคิดที่จะสร้างศาลบูชาเจ้าพ่อศรีนครเตาขึ้น ทว่ามีกลุ่มผู้นำและลูกบ้านบางคนคัดค้านไม่ให้ตั้งศาลบูชาเหตุผลเพราะมีผีปอบตาประจำชุมชนแล้วระยะเวลาผ่านไปไม่ถึงปีกลุ่มผู้นำและลูกบ้านที่คัดค้านตั้งศาลบูชาเจ้าพ่อศรีนครเตาประสบอุบัติเหตุด้วยรถยนต์เสียชีวิตทั้งหมด เมื่อครั้งเดินทางไปร่วมงานแต่งของญาติพี่น้อง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกลายเป็นเรื่องเล่าขานลือกระจ่ายไปทั่วชุมชนบ้านโนนศาลาและชุมชนรอบ ๆ ที่ว่าสาเหตุของการเสียชีวิตถูกเล่าและสืบทอดเกี่ยวกับการคัดค้านตั้งศาลบูชาเจ้าพ่อศรีนครเตา ตั้งแต่เหตุการณ์เสียชีวิตของกลุ่มคนดังกล่าวจึงไม่มีกลุ่มคนคัดค้านการสร้างศาลบูชาเจ้าพ่อศรีนครเตา ดังนั้นพระครูไพรวัลย์จึงเริ่มสร้างศาลบูชาเจ้าพ่อศรีนครเตาขึ้นเมื่อปี 2550 และสร้างรูปปั้นเจ้าพ่อศรีนครเตาในปี 2553 ตามลำดับ (พระครูไพรวัลย์ ไชยสงคราม, สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2562) เรื่องเล่าและข่าวลือดังกล่าวจึงมีส่วนสำคัญที่ทำให้ความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตาเริ่มเป็นที่สนใจของคนในชุมชนบ้านโนนศาลา พร้อมทั้งกลายเป็นเรื่องเล่าและลือขำชุมชนออกไป

บทสรุป

อาณาบริเวณทุ่งกุลาร้องไห้นอกจากความหลากหลายทางนิเวศวิทยาทางเศรษฐกิจ ทว่ายังมีความหลากหลายทางความเชื่อเรื่องผีประจำถิ่นที่ผู้คนในอาณาบริเวณทุ่งกุลาร้องไห้ให้ความสำคัญและนับถืออย่างเข้มข้น เจ้าพ่อศรีนครเตาคือความเชื่อสูงสุดที่ผู้คนในอาณาบริเวณทุ่งกุลาร้องไห้นับถือร่วมกัน มีงานศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตาหลายชิ้น ทว่าเป็นการศึกษาและผลิตซ้ำโดยขาดการอธิบายพลวัตของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา ดังนั้นงานศึกษาชิ้นนี้จึงนำเสนอให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของเจ้าพ่อศรีนครเตาที่มีความสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงบริบทของพื้นที่อย่างมีพลวัต โดยให้ความสำคัญกับการอธิบายให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของความเชื่อ จากเดิมความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตาเป็นความเชื่อเฉพาะถิ่นที่มีอาณาบริเวณของความศักดิ์สิทธิ์ไม่กว้างขวางมากนัก ทว่าเมื่อพื้นที่และเวลาเกิดความเปลี่ยนแปลงส่งผลให้ความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตา มีอาณาบริเวณของความเชื่อกว้างขวางออกไป

ผ่านปฏิบัติการต่าง ๆ ของชุมชนที่นับถือ ในบทความนี้ได้ใช้พื้นที่บ้านเมืองเตา ตำบลเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นชุมชนขนาดใหญ่เป็นกรณีศึกษา

พบว่า หลังปี 2540-ปัจจุบัน ความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตามีอาณาเขตของความศักดิ์สิทธิ์กว้างขวางออกไป ผ่านปฏิบัติการทางสังคมที่สำคัญ ได้แก่ การสร้างศาลบูชาหลังใหม่ที่มีขนาดใหญ่ขึ้น งานเฉลิมฉลองศาลเจ้าพ่อที่กลายเป็นประเพณีประดิษฐ์เพื่อตอบสนองมายาคติการท่องเที่ยวเพื่อชุมชน การทำงานวิจัยท้องถิ่นของนักวิชาการและนักพัฒนาเอกชน การสร้างความทรงจำทางสังคม และเรื่องเล่าและข่าวลือ เป็นต้น ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีส่วนทำให้ความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตากลายเป็นความเชื่อที่มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์เหนือผีประจำถิ่น/ผีประจำชุมชนอื่น ๆ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมีความสอดคล้องกับคำอธิบายที่ว่า

“..การนับถือผีสงเวทดาของไทยไม่มีจารีตที่ตายตัวหรือไม่มี Orthodoxy ฉะนั้นถึงมีความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทว่าก็มีอาจกล่าวได้โดยชัดเจนว่ามีการตีความหรือสร้างคาสอนขึ้นมาใหม่ มีความเปลี่ยนแปลงมากมายในการนับถือผีของคนไทยในปัจจุบัน นับตั้งแต่ผีที่ลงประทับทรงมีจำนวนมากขึ้นในเขตเมือง ผีเก่าบางตนหมดบทบาทไปแทบจะสิ้นเชิง หรือกลับมาเป็นที่นิยมใหม่แต่เปลี่ยนไปจากลักษณะเดิมจนไม่เหลือเค้า เช่น หมดบทบาทในการรักษาระเบียบของสังคม แต่หันไปเป็นผู้แก้ปัญหาวีชีวิตของปัจเจกบุคคลแทน..”

(ปกป้อง จันวิทย์, 2554, หน้า 116-117)

ทั้งนี้อาณาบริเวณพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ในช่วงหลังปี 2540 เป็นต้นมา เกิดปรากฏการณ์แย่งชิงเพื่อการเข้าถึงทรัพยากรอย่างเข้มข้นของกลุ่มคน กลุ่มทุน รัฐบาล การกลายเป็น “ผีใหญ่” และมีอำนาจศักดิ์สิทธิ์เหนือผีประจำถิ่น/ผีประจำชุมชนอื่น ๆ ของเจ้าพ่อศรีนครเตาที่ชุมชนบ้านเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม นั้นกล่าวได้ว่า ความเชื่อเจ้าพ่อศรีนครเตาได้กลายเป็นปฏิบัติการของคนในชุมชนท้องถิ่นเพื่อใช้ในการต่อสู้/ต่อรองในการเข้าถึงทรัพยากรที่เท่าเทียมก็เป็นได้ หรืออีกนัยหนึ่งเมื่อก้าวถึงความเชื่อและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป (Morris, 2006, p. 7)

รายการอ้างอิง

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2540). *สรุปแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. กรุงเทพฯ: กองแผนนโยบาย.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2553). *คุณลักษณะ & วิถีวิทยา: งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- เคน พรเสนา. (2560, 5 มีนาคม). *ปราชญ์ชาวบ้าน*. สัมภาษณ์.
- งานวิจัยไต้หวันพลิกฟื้นทุ่งกุลาร้องไห้. (2554, มีนาคม 3). *ไทยโพสต์*, หน้า 4.
- เจริญศรี ชินรัตน์. (2560, 5 มีนาคม). *ปราชญ์ชาวบ้าน*. สัมภาษณ์.
- เต็ม วิวาศย์พจนกิจ. (2557). *ประวัติศาสตร์อีสาน* (พิมพ์ครั้งที่ 5) กรุงเทพฯ: สามลดา.
- ทอง ปัดศิริมงคล. (2561, 16 มีนาคม). *ปราชญ์ชาวบ้าน*. สัมภาษณ์.
- นฤพนธ์ ด่วงวิเศษ. (2560). แนวคิดมานุษยวิทยากับการศึกษาความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมไทย. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 25(47), 173-197.
- นราวิทย์ ดาวเรือง. (2560). *เจ้าพ่อศรีนครเตา: การกลายเป็น “ผีใหญ่” ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ-สังคม ในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ ตั้งแต่หลังทศวรรษที่ 2500-2560*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์, คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2558). *ผีบรรพบุรุษ*. *มติชนสุดสัปดาห์*, 35 (1832), 36-37.
- บรรณ สวันตริจัน. (2553). *พงสาวดารเมืองสุรินทร์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). สุรินทร์: รุ่งชนเกียรติออฟเซต.
- บุญทัน กมล. (2552). *ศึกษาดำเนินเจ้าพ่อศรีนครเตาและพลังความเชื่อที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาชุมชนหัวเมืองเตาที่ยั่งยืน*. บ้านเมืองเตา อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2535, สิงหาคม 16). *จากผีปูดึงเฒ่าเจ้าสุ่มชน*. *สยามรัฐ*, หน้า 6.
- ปกป้อง จันวิทย์ (บรรณาธิการ). (2554). *ปาฐกถา 60 ปี เศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: Open books.

ประสพสุข ฤทธิเดช. (2550). *การปรับตัวของชุมชนชาวนาในเขตทุ่งกุลาร้องไห้*.
วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาโทศึกษา, คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ประสิทธิ์ สิริวิชา. (2560). *เทพารักษ์
ล้านนา: จากหอผีสู่รูปปั้นศาลเจ้าและอนุสาวรีย์*. เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยและบริการ
วิชาการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พรมมา จำปาทอง. (2560, 5 มีนาคม). ประชาชนชาวบ้าน. สัมภาษณ์.

พระครูไพโรจน์ ไชยสงคราม. (2562, 16 มีนาคม). ประชาชนชาวบ้าน. สัมภาษณ์.

ไพฑูรย์ มีกุล. (2515). *การปฏิรูปการปกครองมณฑลอันสมัยที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมหลวงสรพลธิประสงคฺทรงเป็นข้าหลวงใหญ่ พ.ศ. 2436-2453*. วิทยานิพนธ์
การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์, คณะวิชาการศึกษา, วิทยาลัย
วิชาการศึกษา ประสานมิตร.

มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธ์. (2559). *พ่อใหญ่แห่งทุ่งกุลาร้องไห้ “เจ้าพ่อศรีนครเตา”*. เข้าถึงได้
จาก http://lek-prapai.org/home/porpeang_view.php?id=27

วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. (2557). *ผู้นำทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธ์.
สภาวัฒนธรรมอำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์. (ม.ป.ป.). *วัฒนธรรม พัฒนาการทาง
ประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาเมืองรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์*. สุรินทร์:
ยงสวัสดิ์อินเตอร์กรุ๊ป.

ล้อม ดารารรณ. (2560, 6 มีนาคม). ประชาชนชาวบ้าน. สัมภาษณ์.

สุเทพ สุนทรเกสัช. (2548). *หมู่บ้านอีสานยุคสงครามเย็น: สังคมวิทยาของหมู่บ้าน
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.

สุวิทย์ อิศราศวัต. (2557). *ประวัติศาสตร์อีสาน 2322-2488 เล่ม 1*. ขอนแก่น:
คลังนานาวิทยา.

เสาร์ บุรารมย์. (2560, 5 มีนาคม). ประชาชนชาวบ้าน. สัมภาษณ์.

องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเตาและคณะสถาปัตยกรรม ผังเมืองและนฤมิตศิลป์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (ม.ป.ป.). *เมืองเตาเล่าขาน*. ม.ป.ท.

อมารสี เกียรติถาวร. (2532). *เจ้าพ่อศรีนครเตา: บทบาทและความสำคัญของการถือผี
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กรณีศึกษาบ้านเมืองเตา ตำบลเมืองเตา อำเภอ
พยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขา
วิชามานุษยวิทยา, คณะโบราณคดี, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อำคา แสงงาม. (2553). *การศึกษาศักยภาพทรัพยากรและการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตทุ่งกุลาร้องไห้*. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์, คณะวัฒนธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

Hobsbawm, E., & Ranger, T. (Ed). (1983). *The invention of tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hume, D. (1757). *Dialogues concerning natural religion and the natural history of religion*. Oxford: Oxford University Press.

Morris, B. (2006). *Religion and anthropology: A critical introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University